

СЛОВО ВІД АВТОРА

Я ще не встиг закінчити цю книгу, як у лютому 2022 року Росія напала на Україну. Як і більшість людей на Заході, я не очікував, що вони на це наважаться, хоча завжди знав про brutальну жорстокість та підступність путінського режиму – риси, що притаманні російській державності, корені яких сягають ще до радянських часів. Я не військовий лікар, а лише нейрохірург на пенсії, який мало чим може зараз допомогти своїм українським колегам. Але я все одно продовжую їздити до країни, яку вперше відвідав 1992 року, дуже її полюбив і щодо якої відчуваю обов'язок. Мій обов'язок – допомагати українцям в їхній боротьбі за побудову громадянського суспільства та приєднання до європейської родини. Росія напала на Україну, вигадавши для себе і всього світу причину, яка начебто полягає в українському націоналізмі. Але річ у тім, що Росія ніяк не може змиритися із прагненням українців до свободи, гідності та верховенства права.

Цього просто немає в путінській Росії. Тому Путін та його зграя мріють задушити їх у колисці в Україні. Коли західні критики України згадують її проблеми з корупцією, я відповідаю, що саме через це і йде війна – через намагання України визволитись від свого корумпованого минулого в російському ярмі.

Попри війну, я продовжую приїздити в Україну. Разом з колегою докторкою Рейчел Кларк ми заснували благодійний фонд *Hospice Ukraine* з метою підтримки наших українських колег – лікарів паліативної медицини. Я робитиму все, що в моїх силах, аби на Заході пам'ятали про Україну.

Слава Україні!

Я працював нейрохірургом понад сорок років. Я жив у світі, сповненому розпуки і страждань, смертей та онкологічних хвороб. Як усі лікарі, я мусив винайти в собі рівновагу між поривами співчуття та необхідністю зберігати відстороненість. Деколи це вдавалось важко. Але майже ніколи я не думав, що все, з чим я маю справу на роботі, станеться зі мною. Ця книга – історія про те, як я став пацієнтом.

Потрапив я у медицину кружними шляхами, на яких мені трапилось вивчати (а потім покинути) філософію. До того як стати лікарем, про науку я мав хіба що дуже поверхове уявлення. Попри моє глибоке зачарування нею, я не науковець. Більшість нейрохірургів не є фахівцями з нейронаук, стверджувати таке – все одно що казати, що кожен сантехнік – металург. І зараз, на схилі років, я почав перейматися філософськими та науковими питаннями, які раптом здалися мені дуже важливими – питаннями, на які раніше я не звертав уваги або ігнорував їх. Ця книжка є також історією моїх спроб зрозуміти ці питання без обов'язкового знаходження відповідей на них.

частина перша

ЗАПЕРЕЧЕННЯ

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Рішення зробити собі томографію мозку спочатку скидалося на безневинний жарт. Краще б я цього не робив. Я завжди радив друзям та пацієнтам уникати томографії голови без явної для цього потреби. Вам може не сподобатись побачене, казав їм я.

Я добровільно зголосився до участі в дослідженні знімків мозку здорових людей. Було цікаво побачити власний мозок, нехай і у вигляді чорно-білих пікселів на моніторі МРТ. Я витратив значну частину свого життя, розглядаючи мозок на знімках чи безпосередньо наживо під час операцій. Але та хвиля емоцій та почуттів у студентські роки, коли я вперше побачив операцію на мозку, швидко вляглася, коли я почав вивчати нейрохірургію. Зрештою, під час операції бажано не відволікатись на філософські міркування про те, як саме відбувається містичне диво виникнення емоцій та почуттів у фізичній матерії, чи на загадку, як вони одночасно можуть бути свідомими та

підсвідомими. Також не хочеться згадувати, що десь у зовнішньому світі, за стінами операційної, сходять з розуму від тривоги родичі пацієнта, який зараз під твоїм скальпелем. Єдиним, що важить на цей момент, є сама операція та впевненість у собі, якої вона потребує. Коли оперуєш, відчуваєш, що живеш на повну.

Можливо, я очікував, що вигляд власного мозку тільки посилить те моє зачарування нейронаукою, яке колись привело мене в нейрохірургію, наповнить відчуттям піднесення. Як же це було марнославно з мого боку! Я легковажно сподівався, що належу до нечисленної групи літніх людей, чий мозок майже не має ознак старіння. Тепер мені стало ясно, що, попри вихід на пенсію, я й досі мислю як лікар: що хвороби бувають лише в пацієнтів, а не у лікарів, а я все ще маю гострий розум, хорошу пам'ять, відчуття рівноваги та координації. Я ж щотижня пробігаю багато миль, тягаю гантелі та пружно відтискаюсь від підлоги. Але коли згодом побачив знімки власного мозку, зрозумів, що мої старання такі ж марні, як потуги короля Канута^{*} зупинити приплив морських вод.

Минуло сім місяців, поки зібрався з духом відкрити диск, який мені надіслали після сканування. Знайшлася ціла купа причин для зволікання: складність перенесення даних з диска на мій комп'ютер, велика

* Король Англії, Данії та Норвегії (995–1033), з іменем якого пов'язана легенда про марну спробу королівською волею зачарувати та спинити хвилі припливу.

кількість закордонних лекцій, робота в майстерні, дні, виділені на те, аби провести їх з онуками. Зараз я вже розумію, що в мене були нехороші передчуття перед переглядом знімків, але мені вдавалося витіснити страх зі своєї свідомості.

Завантаження файлів тривало лічені хвилини. І коли я почав роздивлятись зображення на моніторі комп'ютера, один зріз за одним, так само як завжди робив це зі знімками хворих, мене охопило відчуття безпорадності й розпачу. Я пригадав популярні в народі байки про людей, які мали видіння власного похорону. Просто на моїх очах у чорних та білих пікселях розгорталася картина старіння із вже наявними початковими ознаками смерті та розпаду. Переді мною було зображення власного зморщеного та висохлого сімдесятирічного мозку, сумна та зношена копія того, яким він колись був. Я дивився на невітшні білі плямки в підкірці, ознаки ішемічного ураження внаслідок проблем у дрібних судинах, які радіологи називають гіперінтенсивними сигналами від білої мозкової речовини (існує безліч термінів цього явища). Напрошувалось порівняння з якоюсь гидкою висипкою. Правди ніде було діти – мій мозок почав розпадатись. Я почав розпадатись. Вирок підписаний, відлік пішов.

Розсипи зірок на нічному небі завжди викликали в мене дивний стан жаского захоплення, хоча через вікове зниження гостроти зору зараз їх уже важко розгледіти. Їхнє холодне довершене сяяння, незліченність та віддаленість, майже вічність їхнього

існування так різко контрастують з моєю минущистю. Знімки мого мозку викликали такі самі почуття. Бажання не дивитись на них було величезним. Я примусив себе додивитись їх до кінця і більше ніколи до цього не повертався. Це було занадто тяжким випробуванням.

На тему таких змін у підкорковій білій речовині, як у мене, написано безліч медичної літератури. Біла речовина складається з мільярдів аксонів — електричних провідників, які сполучаються з власне нервовими клітинами в сірій речовині. Всі, хто доживуть до вісімдесяти років, матимуть такі зміни. Їхня наявність свідчить про підвищену вірогідність інсульту, але невідомо, чи є вони провісниками старечого слабоумства. Кожен шостий, хто досягне такого віку, матиме деменцію, і що довше житиме, то вищим цей ризик ставатиме. Це правда, що так званий «здоровий спосіб життя» дещо зменшує імовірність старечого слабоумства (деякі дослідження стверджують, що на тридцять відсотків), але, хоч би як правильно ми жили, нам не уникнути проявів старіння. Ми можемо лише відсунути їх у часі, якщо пощастить. Довголіття не завжди є перевагою. Можливо, нам не варто цього прагнути так відчайдушно.

Я досяг віку, коли людина починає не подобатись собі на фотографіях. На них я виглядаю набагато старшим, ніж себе відчуваю, хоча дійсно встаю з ліжка з кожним роком усе повільніше і втомлююся швидше,